

Kültürel Miras ve Müze İlişkisi: Mardin Müzesi

Cultural Heritage Museum Relationship: Mardin Museum

Tuğba BATUHAN

Artuklu Üniversitesi, Edebiyat
Fakültesi, Mardin, Türkiye

Öz

Müzeler sahip olduğu güçlü rolleri ile betimlediği kültürün değerlerini açıklamaya ve aktarmaya yardımcı olurlar. Türkiye’de müzeler sürdürülebilir kültürel miras söylemleri içinde yer almaktadır. Bu açıdan müzeler, kültürel ifade biçimlerini ortaya koyan ve geçmişe özgü yorumları aktaran ayrıcalıklı kurumlardır. Müzeler, hafızanın depolanarak geçmiş ve bugün arasında köprü kurulmasını sağlayan ve gelecekle bağ kuran mekanlardır. Bunun yanı sıra ellerinde bulundurdukları otorite ile sahip olunan kültürel geçmişin gücünü kullanarak toplumların birikimlerini ve hafızalarını şekillendirmede öncül kuruluşlardır. Yirmi birinci yüzyılda COVID-19’la tanışan müzelerin kendilerini geliştirmelerinin ve bu amaçla hizmet edebilmelerinin önemli olduğu görülmüştür. Bu çalışma, müzelerin kültürel miras, birikim, hafıza, geçmiş bağlantıları üzerinde durmakta ve konuyu Mardin Müzesi özelinde değerlendirilmektedir.

Anahtar Kelimeler: Müze, kültürel miras, Mardin, koruma, hafıza.

ABSTRACT

Museums assist, explain, and transfer the values of the culture they describe with their influential role. Museums in Turkey include sustainable cultural heritage discourses. In this respect, museums are preferential institutions that reveal forms of cultural expression and convey interpretations of the past. It has been seen in the twenty-first century that it is significant for museums that meet with COVID-19 to improve themselves and serve this purpose. Museums build a bridge between the past and the present by storing memory and establishing a connection with the future. Museums with authority keep leading institutions in shaping the accumulation and memory of the public by using the cultural past’s power. This paper discusses cultural heritage, richness, memory, and past connections of museums and considers them specific to Mardin Museum.

Key words: Museum, cultural heritage, Mardin, conservation, memory.

Giriş

Sanat yaratıcı unsurların ifadesi ve soyut değerlerin alanı olarak görülürken, bilim ölçülebilir niceliklerin ve kaçınılmaz sonuçların bilgi sahasıdır. Geçmiş dönem medeniyetlerinin belgesi niteliğini taşıyan sanat eserleri, estetik varoluşlarının yanı sıra bilimsel açıdan da incelenebilmektedir. Sanatsal eserlerin ortaya çıkarılmasında kullanılan malzeme ve teknikler, eserlerin yaratıldıkları dönemin bilimsel başarisını da yansıtır. Sanatı korumanın, sanatsal eserleri toplamanın, incelemenin ve sergilemenin yollarından biri de sanat eserlerinin fiziksel açıdan var oluşudur. Günümüze kadar gelebilen eserler yalnızca maddi oluşumları ile değil aynı zamanda kültürel kimlik ve hafızalarıyla varlık gösterir.

Yaşayan sanat eserlerini muhafaza eden, inceleyen ve çok güçlü bir hafızaya sahip olan yegâne yerler ise müzelerdir. Genel tanımı ile “Müze” kavramı kültürün var olduğu ve aktarıldığı mekanlar olmanın yanı sıra iletişim kuran, fikir üreten, bilgiyi-bilimi kucaklayan, yaratıcı işlevleriyle toplumu geliştiren, destekleyen ve bunları aktaran kurumlardır. Baskın olarak toplumsal işlevi ile ön planda olan müzeler için, Uluslararası Müzeler Konseyi (ICOM) 1946 yılından günümüze kadar analiz yapan, referans olan ve müzeleri tanımlayıcı misyonu olan kuruluştur. Bu doğrultuda ICOM’un 2022 yılında Prag’taki 26. genel konferansında gerçekleşen oylama sonucu yeni müze tanımı kabul edilmiştir. Bu tanıma göre, “Müze, somut ve somut olmayan mirası araştıran, toplayan, koruyan, yorumlayan ve sergileyen, toplumun

Geliş Tarihi/Received: 08.02.2022

Kabul Tarihi/Accepted: 26.02.2023

Yayın Tarihi/Publication Date: 21.06.2023

Sorumlu Yazar/Corresponding Author:
Tuğba BATUHAN
E-mail: tugbabatuhan@artuklu.edu.tr

Atıf: Batuhan, T. (2023). Kültürel miras ve müze ilişkisi: Mardin müzesi. *Journal of Literature and Humanities*, 70, 85-91.

Cite this article as: Batuhan, T. (2023). Cultural heritage museum relationship: Mardin museum. *Journal of Literature and Humanities*, 70, 85-91.

Content of this journal is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License.

hizmetinde olan, kâr amacı gütmeyen, kalıcı bir kurumdur. Kamuya açık, erişilebilir ve kapsayıcı olan müzeler, çeşitliliği ve sürdürülebilirliği teşvik eder. Eğitim, eğlence, düşünme ve bilgi paylaşımı için çeşitli deneyimler sunar; etik, profesyonel olarak ve toplum katılımıyla çalışır ve iletişim kurar” (ICOM Approves a New Museum Definition). Müzenin toplum yararına çalışan, somut ve somut olmayan kültürel miras öğelerini içinde barındıran, erişilebilirlik, süreklilik, çeşitlilik ve etik gibi özellikleri olduğu da ayrıca vurgulanmıştır. Müzenin rolü ve etkisi, tanımların çok daha fazlasıdır ve müzeler sahip oldukları konum itibarıyla toplum içinde süreklilik yönüyle kritik bir göreve sahiptir.

Müze sadece nesnelerin teşhir edildiği mekanlar değil, bilgi veren ve halkı bilinçlendiren kurumlardır (Özdoğan 2008, s. 149). Kamu yararı sağlayan kurum müzenin amacı başarılı bir hizmet sunmak, halkın isteklerini anlamak ve çıkarlarını gözeterek katılımını sağlamaktır (Ambrose & Paine, 2006, s. 18). Modern uygarlığın temsili olan müzeler aracılığıyla kamusal bilinci kazanılır (Artun, 2018, s. 155). Bu tanımlarla müzenin anlamının, işlevinin ve etkisinin hissedilir biçimde olduğu açıktır.

Müzeler, kültürel miras kaynakları olarak halka hizmet eden, dijital çağda yaratılan yeni sanat ve yaratıcı endüstri ağlarının kilit noktası olan, fikirler üretmek istihdam yaratılmasına katkı sunarak yaşam standartlarının yükselmesini sağlayan, yerel kimlikleri ve kültürleri destekleme, yorumlama ve değerlendirmede önemli rol üstlenen bu sayede aydınlanmış toplumların yaratılmasına katkıda bulunan mekanlardır (Logan, 2005, s. 28). Miras sözcüğü özü itibarıyla sahiplenici ve peşi sıra getirdiği anlamları koruyucu bir vazifeye sahiptir. Miras, bulunduğu toplumun ya da bireylerin atfettiği anlam, inanış ve değerleri kapsar. Miras nesnelerin temsil ifadesiyken, özgün olan nesnelerin de geçmiş ve bugün arasında bağ kurması yoluyla kültürel miras kavramına dönüşür (Aktulum, 2020, s. 8). Kültürel miras, toplum tarafından sahiplenilerek içi doldurulan ve aidiyet hissi veren unsurlar haline gelir. Müzeler, kültürel mirasın korunup, sergilendiği ve geleceğe aktarımının doğru bir biçimde gerçekleştiği kurumlar olarak tanımlanır.

Türkiye’de müzeler günümüzde sürdürülebilir kültürel miras geliştirme söylemlerinin bir parçası olarak görülmeye başlanmıştır, bu açıdan kültürel çeşitliliğin geliştirilmesi ve korunmasında önemli bir yere sahiptir. Bu makalede, geçmiş ve bugünü bir arada tutarak temsil eden müzenin değişen rolleri ve miras ilişkisi üzerinde durulacaktır. Aynı zamanda, Mardin Müzesi özelinde müzelerin kültür ile ilişkisi, farklı gelişim fikirleri bağlamında kültüre dair normları, hafızaları ve hedefleri tartışılacaktır. Birçok bilim insanı bu bağlamda kültürel mirası ve müzeleri uzun yıllar tartışmışlardır (Ambrose & Paine, 2006; Basu & Modest, 2015; Harvey, 2001). Mardin Müzesi özelinde, bu tanımların tartışılması çalışmanın temel noktasını oluşturmaktadır.

Müzelerin Değişen Rolü

Müzeler temel oluşumları itibarı ile devlet veya belediye tarafından yönetilen, çalışanları açısından da diğer kurumlarda olduğu gibi -bankacılık ya da amme hizmeti- güvenli bir iş sektörü olarak görülen yerlerdir. Klasik müze anlayışı koleksiyon odaklıdır. Bir bina içinde, sorumlu personeli, koleksiyonu bulunan ve finanse edilen bir kurumdur. Ziyaretçiler, çok fazla sayıda olmamakla birlikte kendilerine servis edilenleri merakla izlemeye gelen kişilerdir. Bu da onları sadece önüne getirilenlere hayran olmaya odaklanmış ve hiçbir girişimde bulunmayan alelade izleyiciler konumunda bırakmaktadır. Başlangıçta, ziyaretçi sayılarının artırılması, iletişim kurulması, fonların daha verimli kullanılması ve yeni projeler için kaynak arayışı uygulamalarının neredeyse hiçbiri bilinmemekteydi. Müzeler sadece yönetilecek veya işletilecek bir yer olarak bakılıyordu. Giriş için ücretlendirilen müzelerle beraber kafe, restoran ya da hediyelik eşya satışı hemen hemen hiç yoktu. Her zaman sessizliğin ve huzurun hâkim olduğu alanlar olarak görülen müzeler her yaş ziyaretçinin gidebileceği yerlerdi. Ancak, gelen ziyaretçi sayısı az olsa bile bundan rahatsız olan ya da sayıyı arttırmak için çaba gösteren müze görevlileri bulunmuyordu. Şu an müzelerin temel taşları olarak görülen müze eğitimi, atölyeleri, profesyonel eğitim görevlileri ve disiplinler arası rolü pek mevcut değildi. İkinci Dünya Savaşı sonrası artmaya başlayan müze sayısı ve çeşitleri ile müze ziyaretçilerinin alışkanlıklarının değişmeye başladığı gözlemlenmiştir. Geleneksel müze ziyaretçisinden farklı olarak daha girişken, seçici, teknoloji ve bilişimle alakalı ziyaretçi profili oluşmuştur. Bunun sonucu olarak toplum odaklı hizmetin ortaya çıkması ve buna uygun olarak kurumların bilinçli adım atması sağlanmıştır. Çünkü, sürekli değerlendirme içinde olan ziyaretçi, müzenin bir sektör olarak ortaya çıkmasını sağlamaktadır. Müzelerin içinde yer aldığı bu sektör bir pazar olarak değerlendirildiğinde; her müzenin iletişim, eğitim ve sosyal tutumlarını geliştirerek zamana ayak uydurması bir zorunluluk haline almıştır.

Müzeler zamanla gelişerek mevcut bakış açılarını değiştirerek sıradanlıktan kurtulmuştur. Kenneth Hudson (1998), bu dönüşümün nedenini dört başlıkta açıklamaktadır:

1. *İnsanların devlet idarelerinden sosyal olarak kendilerine sağlamalarını beklemedikleri destek;*
2. *Özellikle batı ülkelerinde (the Western world) gelir miktarının artmasıyla gelen boş zaman etkinlikleri ve bunun sonucunda sıradan zevklerle tatmin olamama;*
3. *Müze çalışanlarının profesyonelleşerek daha da iyi olma çabası;*
4. *Esas gelirlerini kamu fonundan almayan bağımsız olarak bilinen müzelerin sayısında yaşanan artış* (Hudson, 1998, s. 45).

Şu da unutulmamalıdır ki, müze farklı coğrafyalarda yüz binlerce sayıya ulaşan ve her biri kendi bünyesinde özgün özellikler barındıran, zaman zaman sorunlarla yüzleşen, büyüme, gelişme ve gerileme gibi hızları olan kurumlardır. Ayrıca, toplumlar sürekli değişim ve gelişim içinde bulunan bir yapıdadır ve müzelerde bu oluşum içinde duruma uyum sağlayarak kendini dönüştürür. Kültürel mirasın birincil saklandığı ve korunduğu yer olarak bilinen müzeler, sahip olduğu toplumun mirasını yorumlama ve sergileme yöntemlerini iyileştirme hedefini gerçekleştirdiğinde başarılı olacaktır.

Yirmi birinci yüzyılda müzeler için gün yüzüne çıkan zorluklar -COVID-19- müzelerin gelişmesi ve bu amaçla hizmet edebilmeleri hedefiyle bazı özelliklere sahip olmasını zorunlu kılmıştır. Öncelikli olarak, müzeler sadece eserleri teşhir eden alanların ötesine geçerek farklı seslerin duyulabileceği ve bu amaçla belli platformlara misafirlik yapacak sosyal alanlara dönüşmelidir. Gelişen müzecilik anlayışı içinde iletişim de aktif rol almaktadır. İletişim yüz yüze gerçekleşmek yerine teknoloji ile daha çok dijital platformlarda yapılmaktadır. Bu nedenle, müzeler doğrudan bilgi aktarımı ve fikir alışverişi yapan mekanlar haline getirildiğinde, insanların dijital alanda bir araya

gelmesini sağlayacak potansiyele sahiptir. Teknoloji ile artan bireyselleşme eğilimlerinin fazlaşmasıyla müzeler yakın iletişimin yeri olarak insanları bir araya getirebilmektedir. 1980'li yıllarda müzeler sergilerini daha geniş kitlelere ulaştırmak amacıyla yeni müzecilik anlayışıyla, bağlam özelinde yöntemlerini değiştirmeye başladılar ve bilgi kaynağı olarak yenilikçi araç ve yöntem kullanılarak WWW (World Wide Web) potansiyeli ile sanal müzeler oluşturulmuştur (Styliani, 2009, s. 520). Aynı zamanda, COVID-19 sonrası neredeyse bütün iş alanlarının bilişim ile bağlantılı olma zorunluluğu ve bunun devamında gelişen sosyal platformların artmasıyla, müzelerinde kendilerini bu alan içine uyarlamalarının ne kadar önemli olduğu anlaşıldı. Müze deneyimi zenginleşerek, koleksiyonların içeriği ve bağlamı geniş halk kitlelerine ulaşması sağlandı. Pandemi içinde kendini uyarlayan ve bulunduğu şartlara uyum sağlayan sanal ve 3D müze sayfaları, evlerinde kalmak zorunda olan kişilerin aktivite olarak ziyaret ettiği mekanlar haline dönüşmüştür. Dünyanın en ünlü müzelerinin online gezilebilmesi müzecilik anlayışının değişim ve dönüşüme uygun olduğunu göstermenin farklı bir göstergesi haline gelmiştir. Resmi olarak sayıları net bilinmeyen sanal müzelerin miktarı ise her geçen gün hızla artmaktadır.

Kültürel Miras ve Müze İlişkisi

Kültür ve kültürel miras ihtiyaçlara cevap verebildikleri ölçüde değer ve kıymete sahiptir. Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu UNESCO resmi internet sitesinde misyonunu tanımlarken, kültürel çeşitlilik ilkelerini dikkate alan, başarılı küreselleşme süreçleri için dünyanın geleceğine önemli bir yatırım olarak kültürel kalkınma politikalarının merkezinde kültürün yer almasını ön koşul olarak göstermektedir (UNESCO, Culture and Development). UNESCO'nun Türkiye resmi sayfasında kültür için "*mirasın korunması, özendirilmesi ve aktarılması ile yaratıcılığın ve kültürel çeşitliliğin teşviki stratejik hedef olarak belirlenmiştir,*" ifadelerine yer verilmektedir (UNESCO, Kültür). Bu doğrultuda müzeler, kültürel ifade biçimlerini olumlayan ve geçmişe özgü yorumları doğrulayan imtiyazlı kurumlardır.

Kültürel miras, bugün için önemli olduğu kadar gelecek nesillere aktarılması istenen, toplumun sahip olduğu geçmiş gelenekleri ve tarihle bağlantısı olan nesnelere, yerleri veya uygulamaları kapsamaktadır. Kültürel miras, geçmiş nesillerden aktarılan, yaratıcı çabanın somut ve somut olmayan niteliklerinin kanıtıdır. Toplumun hafızası, yerel ve ulusal kimliğinin oluşmasının kaynağı olarak oldukça değerlidir. Sürdürülebilir kültürel miras için hafıza ve kimliğin yaşatılması önemlidir. Bu nedenle müzeler kültür varlıklarının ve kültürel mirasın anlaşılmasında büyük role sahiptir.

Geleneksel anlamda müzelerin işlevi sanat eserlerini toplamak, korumak ve incelemek olarak anlaşılmaktadır. Gelişen müze kavramıyla birlikte müzeler bundan daha geniş bir tanıma sahip olmuştur. Müzeler daha çok, insan odaklı bir merkezde yer alarak eğitim, eğlence ve iletişim alanlarına yoğunlaşıp izleyiciyi müze işlev ve süreçlerine teşvik etmektedir. Geçmişin günümüzdeki aktif varlığı olarak anlaşılan kültürel miras, bireylerin ve toplumların mevcut eğilimlerini ve gelecek vizyonlarını şekillendirme gücüne sahiptir (Basu & Modest, 2015, s. 2). Farkındalık, kültürel mirasın korunması ve toplumun istikrarlı gelişimi için gerekli anahtar kavramlardır. Müzeler, müze uzmanlarının yediden yetmiş her yaşta insanla buluştuğu, toplulukların farkındalık düzeyini artıran etkileşim alanlarıdır.

Müzeler; bilgi depoları ve bilgi kaynakları olarak sahip olduğu koleksiyon, bulunduğu çevre, yerel ve ulusal kültür çalışmalarıyla hem geleneksel bilgi sistemleri hem de yeni medyayla ilgili materyalleri kapsamaktadır. Müzeler, sadece sahip olduğu koleksiyonlarıyla değil, bölgenin maddi ve manevi mirasını kabul eden, bugün ve geleceğiyle toplumun bütününe kapsayan kurumlardır (WCCD, 1996, s. 188). Müzeler, nesnelere anlatamadıklarını kendi yorumu çerçevesinde ifade eden ve bunu yaparken bulunduğu kültürün kendine özgü özelliklerini de yansıtan yapılardır. Temelde müzelere olan ilginin artmasıyla, toplum hafızasının oluşması paralellik göstermektedir. Müzelerin geleceğe ulaşmada oynadıkları arabulucu rolü yine müzecilik için en önemli misyonlardan biridir. İnsanlığın kültürel servetinin saklanarak korunduğu yerler olarak, her müze kendi özelinde farklı işleve sahiptir. Müzeler içinde bulunduğu şehir adına kültürel varlıkların korunması ve teşhiri görevini üstlenirken aynı zamanda sosyal fayda amacını da güden kurumlardır. Kültürel birikimin ifadesi ve hafızanın şekillenme biçimi ise her müzenin özelinde kendi inisiyatifine bırakılmıştır. Müze elinde bulundurduğu koleksiyonu ve tarihi istediği gibi sunma ve yorumlama imtiyazını elinde bulundurmaktadır.

Mardin Müzesi

Kültürel miras, bir yeri tanıtarak, turistler ile potansiyel sakinler için o yeri ziyaret edilmek istenen bir mekân haline getirmek ve ekonomik faaliyetleri geliştirmek için ortak paydadır. Kültürel mirasın temel dayanaklarından ve önemli kaynaklarından biri de turizmdir. Turizm denildiğinde, genel itibarıyla, gezmek için ilk aklı gelen kültür mekânı müze olmaktadır. Müze izleyicisinin turizm ile güçlü bağı vardır, turistler izleyicinin önemli bir parçası olup ziyaretçi sayısının büyük bir bölümünü oluşturabilmektedir. Bu amaca hizmet eder durumda, "Eski Mardin" giriş kısmına Mardin Müzesi konumlandırılmıştır. Kısa ama etkili bir geçmişe sahip olan Mardin Müzesi, kökleri çok uzun tarihe sahip farklı medeniyetlerin sanat eserlerine ev sahipliği yapmaktadır. Mardin Müzesi 1947 senesinde Zinciriye Medresesi'nde hizmet vermeye başlamış, fakat Medrese ihtiyaca cevap vermediği için bugünkü binasına taşınmıştır (Kültür ve Turizm Bakanlığı, Mardin Müze Müdürlüğü). Günümüzde kullanılan bina orijinalinde Süryani Katolik Patrikhanesi olarak 1895 senesinde inşa edilmiştir (Erdoğan, 2014, s. 51). Müze, binanın sahip olduğu geleneksel Mardin ev mimarisi özellikleri ile teşhir ettiği eserlerle "Eski Mardin" in ruhuna ve dokusuna uyumlu haldedir. Toprağa olan kültürel bağlılık insanlığın kültürel mirasına katkı sunmaktadır (Gilbert, 2010, s. 38). Böylece geçmiş, mekânda saklı tutulurken toprak ise tarihle özdeşleşmektedir. Mardin Müzesi gibi bölgeye odaklanan müzeler bulunduğu coğrafyanın anlaşılmasına ve yorumlanmasına katkı sağlamaktadır.

İfade çeşitliliği açısından kültürün sahip olduğu değere baktığımızda Eski Mardin'in bir açık hava müzesi görünümünde mimari değerlerle, farklı dil ve dinlerin birleştiği bir noktada bulunması önemlidir. Bu var olan kültürel unsurlar içinde Mardin Müzesi'nin üstlendiği misyona bakmak gerekmektedir. Arkeolojik kazılardan elde edilen eserleri sergileyen Mardin Müzesi, aynı zamanda sahip olunan mirasın kaybolmaması adına önemli adımlar atmaktadır. Bunlara örnek olarak; masalcılar buluşması, uçurtma etkinlikleri, geleneksel Mardin müziği ve reyhani müzik ekibi, Mardin mutfak kültürü araştırmaları, kültürel miras taşıyıcılarının tespiti ve yaşatılması vb. gösterilebilir (Türkiye Kültür Portalı, Mardin Müzesi). Mirasın korunmasını yeniden ele alarak kavramsallaştırmanın temsil ettiği farklı değer yargılarını ve koruma politikalarını sorgulamak gerekmektedir. Tabii ki bu sorunun cevabının büyük bir kısmı mirasın kendisinde aranmalıdır. Mardin

Müzesi, somut ve somut olmayan mirasın bölgede korunması, sürekliliği ve sosyal birlikteliğin pekiştirilmesi açısından aktif rol almaktadır. Masalcılar buluşması 2016-2019 tarihleri arasında gerçekleşmiş ancak pandeminin ortaya çıkması ve durumu olumsuz yönde tetiklemesiyle etkinlikler sonlanmıştır. COVID-19 sonrası müzenin etkinliklerde aktif rol almadığı görülmektedir. Mardin Müzesi, pandemi ve sonrası dönemde kültürü yaratma ve sürdürme süreçlerinde zorlanmıştır. Bunun neticesinde, kültürün iyileştirici ve toplayıcı gücünün arka planda kaldığı görülmektedir. Aynı zamanda, müzenin sanal ortamda yer almaması tanınırlığına, ziyaretçi ile iletişimine, kesin ve doğru bilgi aktarımına ket vuran diğer bir unsur olarak göze çarpmaktadır.

Mardin Müzesi, birden fazla medeniyetin günümüze kadar gelen eserlerini sergileyen, koruyan ve açıklayan bir kurum olarak, koleksiyonları açısından arkeoloji müzesi sınıflandırmasında yer almaktadır. Arkeoloji müzeleri bir taraftan eserleri belgeleme, koruma ve geliştirme görevini yaparken diğer yandan bilgi ve erişimi sağlamaktadır. Bu denge içinde, müzelerin geçmişi sunma ve yorumlama yönleri de etkilenmektedir. Aynı zamanda otorite, özgünlük ve sergi tasarımının daha eleştirel ve tartışmalı konularda dahi ortaya çıkması tetiklenmektedir. On dokuzuncu yüzyıl ve yirminci yüzyıl başlarını kapsayan dönem içinde arkeologların merkezine aldığı "nesne temelli epistemoloji" de nesnelerin, numunelerin vb. açıklayıcı gücüne inanılıyordu (Chonn, 2004, s. 117). Günümüzde müzelerin geçmişi yaratma ve değiştirme rollerinin farkındalığı ile, somut ve somut olmayan kültürel mirasın çerçevesinin oluşturulması, mantıklı tarihsel ilerlemenin bir parçasıdır. Eserlerin şekli ve karakteri, arkeologlar veya antikacılar tarafından kültürel komplekslerin tanımlanmasıyla ilgili sonuca varılmasını sağlayan, onları tanımlayan ve beraberindeki çıkarımlara izin veren izin fosilleri olarak değerlendirilmiştir. Yirminci yüzyılda tarihlendirme tekniklerinin ortaya çıkması, maddi kültürel süreçleri içeren çalışmaların yapılmasına olanak sağlamıştır. Hem müzeler hem de eserler, maddi unsurların geçmiş ve şimdiki toplumlarda onu yapanlar tarafından nasıl takdir edildiğine ve sahiplenildiğine dair eleştirel incelemelerin yeniden yapılmasının yolunu açmıştır.

Kuruluşu açısından çok eski olmayan Mardin Müzesi, bölgenin elinde bulundurduğu tarihe ve mirasa uyumlu hareket etme çabası içinde bulunan bir kurumdur. Müze, arkeolojik ve etnografik koleksiyona sahiptir. Farklı uygarlıkların uzun geçmişini kapsayan arşiv niteliğindeki eserlere ev sahipliği yapan müzenin misyonunun net bir şekilde ifade edilmemesi ise bulunduğu konum açısından bir noksanlık olarak değerlendirilebilir. İnternet üzerinde (Türkiye Kültür Portalı, Mardin Müzesi) ve broşürlerinde müzenin misyonuna ayrıca değinilmemektedir. Yine buralarda yer alan açıklamalar içinde müzenin sahip olduğu görüşlere ve üstlendiği göreve atıfta bulunulmaktadır. Bu noktadan hareketle, Mardin Müzesi'nin sahip olduğu misyonunu eldeki veriler ışığında kısaca ifade etmek gerekirse: değişik uygarlıkların arkeolojik ve etnografik eserlerinin sergilenmesini hedefleyen, çeşitli proje ve etkinliklerle somut ve somut olmayan mirasa ait değerlerin yaşatılması amacını güden, 2010 yılından bu yana süregelen müze eğitimi çalışmaları, Arkeopark ve eğitim salonlarıyla değişik atölye etkinliklerine ev sahipliği yapan ve bu doğrultuda müze ile ziyaretçi arasında iletişim kurmayı hedefleyen bir kurum olarak nitelenebilir. Ancak, pandemi nedeniyle son iki yıldır arkeopark etkinlikleri durmuş olsa da eğitim etkinlikleri son zamanlarda yeniden aktif hale gelmiş durumdadır. Mardin Müzesi, ziyaretçi odaklı çalışan ve özellikle 2012-2019 yılları arasında verimli geçen bir sürece sahiptir. 2014 senesinde Uluslararası Tasarım İletişim Ödülleri'nde (IDCA) "Arkeopark'ta Bir Gün Projesi" ile Altın Ödül olarak birinciliği kazanan müzenin, pandemi ile gelişen olumsuz şartlar içinde etkinliklere son verdiği görülmektedir.

2010 yılında kurulan Müze İhtisas Kütüphanesi, koleksiyonunda bulundurduğu sekiz binden fazla kitap ve dijital yayın arşivi ile yirmi bine yakın kaynağa ev sahipliği yapmaktadır. Bölgenin ihtisasa yönelik kaynağını temin eden, araştırma yapmak isteyen ilgililere ve öğrencilere kapsamlı hizmet sağlayan bir alandır. Müzenin sahip olduğu konferans salonu çok amaçlı hizmet vermekte olup sergilere ev sahipliği yaparak da birçok etkinliğe sahne olmaktadır. Restorasyon Konservasyon ve Analiz Laboratuvarları taşınır kültür varlıklarının restorasyon ve konservasyon işlemlerinin yapıldığı alan olarak hizmet vermektedir (Korkut & Özbek, 2021 s. 169). Mardin Müzesi, toplum hizmeti amacıyla profesyonel kadrosu ile çalışan, eğitim alanı olmasının yanı sıra araştıran, elinde bulundurduğu mevcut eserleri koruyan ve sergileyen kamu görevi yapan bir kurumdur (Görsel 1)

Müze'nin temsil ettiği tarihsel aralık oldukça geniştir; Asurlar, Bizanslılar, Artuklular ve Osmanlı Dönemine kadar süre gelen Mezopotamya uygarlıklarına ait farklı eserler sergilenmektedir. Müze, Mardin şehrinin kültürel renkliliğinin temsiliyi gerçekleştiren, kültürel

Görsel 1.
Mardin Müzesi.

mirasın çeşitliliğini kendi bünyesinde barındıran bir pozisyonudur. Müzenin hali hazırda muhafaza ettiği eserlerin, kültürel anlamda yorumlanması ve temsil edilen kültürlerin dinamikleri ile ilgili izlenim vermesi önemlidir. Müzeler, genel itibari ile koleksiyon bilgisi ve bunun bağlamında gelişen yaklaşımlar doğrultusunda koleksiyonlarını hazırlamakta ve bu da eserlerin uzun vadede kısıtlanan bir perspektifle teşhirine sebep olmaktadır. Eserler bağlam içinde sergilenmeli, müze habitusunun ayrıcalıklı etkisi açıkça ortaya koyulmalıdır (Durrans, 1992, s. 14). Bütün bu bağlam içinde değerlendirildiğinde, Mardin Müzesi sahip olduğu eserler ölçüsünde kronolojiye göre tasnif yapmaktadır, ancak eserlerin sergilendiği her salon kendi içinde tematik bir düzenlemeye sahiptir. Bunun nedeni ise müzeye gelen ziyaretçinin rehber olmadan sergi salonlarını konu üzerinden gezmesine ve anlamasına yardımcı olmaktır. Aynı zamanda, müzenin yaptığı bilimsel kazılardan elde edilen eserler "kazılar salonu"nda sergilenecek kültürel mirasın müze ile ilişkisi ayrıca teşhir edilmektedir. Mardin Müzesi eserleri bağlam açısından ele alarak, örneğin bereket vitrinlerinde ölü ritüelleri, hikayeleri ile sunmaktadır. Müze, antik kültürel mirasla özdeşleşmeyi telkin etmektedir. Her toplumun geçmişi ile bir ilişkisi ve bir bağı olduğu yadsınamaz bir gerçek iken geçmişini görmezden gelip yok sayanlar dahi bu düğüm içinde yer almaktadır.

Değerlendirme ve Sonuç

Geçmişten getirilen unsurların günümüzde aktif olarak var olması şeklinde tanımlanabilecek miras kavramı, aynı zamanda bireylerin ve toplumların hali hazırda sahip oldukları eğilimleri ve gelecek vizyonlarını tasarlama yetisine sahiptir. Asıl itibari ile bakıldığında miras kavramı bizimle süre gelen ilgi ve deneyimler doğrultusunda üretilebilmektedir. Mirasın özü, olabildiğince bozulmadan ve otantik koşullarda gelecek kuşaklara aktarılmalıdır. Peter Johnson ve Barry Thomas (1995), mirası aslında bağlantı kurmaya yarayan her şey olarak tanımlar (akt. Harvey, 2001, s. 319). Miras kavramı çok fazla ve farklı bağlamlar içinde kullanılabilir.

Müzeler, bir yandan karşılıklı anlayış ve sosyal uyumu amaçlayan süreçler iken diğer yandan ekonomik ve insani gelişmelerde önemli faktörlerdir (UNESCO, 2008, s. 29) Mardin Müzesi maddi imkanlar ölçüsünde, yukarıda isimleri anılan, etkinliklerle halkla iç içe olma şansını bularak talepleri dinleme ve bu yönde hareket etme imkanına sahiptir. Bu sayede, müzelerin yaşayan mekanlar olarak sadece geçmişin sanatına vurgu yapan yerler olmaktan çıkarak etkileşim içinde bulunan bütünleştirici ve yönlendirici konumu ortaya çıkmaktadır.

Hafıza depoları olarak geçmiş ve bugün arasında köprü kurarken, gelecek için bağ olanaklarını da elinde tutan müzeler, kamusal hafıza olarak kurumsallaşan eski medeniyetlerin belleklerine biçim verir. Kültürel miras farklı formlarda ortaya çıkabilir -dil, soya ait hikayeler, ritüel, mutfak, kıyafet, spor ve daha fazlası- ancak tarihi eserlerde ve sanat eserlerinde somutlaşarak tipik tarihsel oluşumun anlatılmasını oluşturmak üzere müzede yer alırlar (McClellan, 2012, s. 278). Müze hafızası seçici ve kurumsaldır. Bir yandan müze, hatırlanmasını istediklerini inşa ederken diğer taraftan unutulması gerekeni de belirler (Chen, 2007, s. 174). Mardin Müzesi örneğinde olduğu gibi; tarihi, sosyal ve ekonomik tutumu, kadrosu ve sahip olduğu misyonla müze nevi şahsına münhasırdır. Bilinirlik ve prestij tamamen müzelerin kendi elinde tuttukları meşalelerdir. Sahip olunan meşaleleri ellerinde tutup ateşlemek ya da bir kenarda atıl bırakmak müzelerin kendilerine bırakılmıştır.

Mardin Müzesi sahip olduğu eski uygarlıkların eserlerini sergileyen bir mekân olarak ele alındığında geçmiş ve miras arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır. Çünkü, sanat eserleri estetik nitelikleri ve geçmiş medeniyetlerin belgeleri olmanın yanı sıra, önceki uygarlıkların kültürü ile bağlantı kurmayı sağlayan ve onların mirasını taşıyan göçebelere'dir.¹ Bununla birlikte, miras tanımı şekillendirilebilir bir kavramdır. Bu kavram içinde en yaygın kullanım şekliyle koruma ile ilgili bir söylem ve uygulama olarak kabul edilebilir. Koruma kavramı aslında değişimin zıttı olarak da algılanabilir (Basu & Modest, 2015, s. 7). Ancak, Mardin Müzesi sahip olduğu sanat eserlerini çağdaş müze anlayışı içinde sergilediğini iddia eden ve bu çerçevede koruma anlayışı geliştiren bir kurum olarak kendini göstermektedir.

Kültürel miras, ulusal, bölgesel hatta yerel ölçüde topluluk kimliğini oluşturan bütünlerdir. Korumaya değer şimdiki ve gelecek nesiller için korumaya değer eserler bir gurur kaynağı olarak gösterilebilir. Kültürel miras unsurlarının orijinal anlamlarının hatırlanması ya da anlaşılması beklenmez, önemli olan geçmişten geldiğinin ve hafıza barındırdığının bilinmesidir. Aslında bu noktadan bakıldığında, kültürel mirasın somut olmayan miras ile ilişkisi ve özelliği de ortaya çıkar. Somut ve somut olmayan kültürel mirasın varlığı onun ne kadar aktif, dinamik, kullanılır ve uygulanır olduğu ile ilişkilidir. Müzeler, bünyesinde bulunan tarihi öneme sahip koleksiyonlar ve kültürel birikimle hafızayı şekillendirir. Koleksiyonlar disiplin ve temalara ayrılarak analiz edilebilir. Genel itibari ile disiplinlerine göre koleksiyonları; arkeoloji, antropoloji, etnografya, sanat, tarih, endüstri, teknoloji müzeleri ve daha fazlası şeklinde sıralamak mümkündür. Koleksiyonlara yapılacak yatırım ile koleksiyonların etkili yönetilmeleri sağlanmalıdır. Böylece gelecekte, koleksiyonlar araştırma amaçlı kullanılırken diğer disiplinlerin keşif ve yeni yaklaşımlarına kapı açacaktır.

Müze ziyaretçileri değişen ve ilerleyen süreç içinde müze ile olan iletişimlerinde daha fazla deneyim sahibi ve aktif katılımcı olmayı beklemektedir. Müzenin düzenlediği özel etkinliklere ve programlara dahil olarak deneyim kazanmak, gönüllü olarak çalışma gruplarında hizmet etmek ve maddi kaynak sağlamak, bağış yapma faaliyetleriyle ziyaretçiler katılımcı rollerini yerine getirebilirler. Mardin Müzesi'nde görülen masalıcılar buluşması, uçurtma etkinlikleri, geleneksel ve reyhani müzik ekibi, Mardin mutfağı araştırmaları, kültürel mirasın nakledicilerinin tespiti ve sürdürülmesi müze kullanıcıları açısından hem deneyim hem de aktif katılımında bulunmalarını sağlayan iletişim yöntemleri olarak görülebilir. Konu ile ilgili verilen örnek çeşitliliği çok fazla olmakla birlikte uzun vadede beşerî iletişimin gelişmesine fayda sağlayabilir. Bu da bize müzenin her şeyden önce, kamu yararı için kurulan ve bu amaca hizmet veren bir kurum olduğunu açıklar. Bu nedenle müze, kullanıcılarının isteklerini, arzularını, endişelerini ve ihtiyaçlarını anlayıp karşıladığında gelişme noktasına gelir. Böylece başarılı müze oluşturma ve başarılı hizmet sunma kriterleri gerçekleştirilebilir. Kültürel miras; yalnız somut ve somut olmayan kültür yoluyla değil, aynı zamanda topluluklar için odak ve etkileşim fırsatı, ifade ve katılım imkânı sağlayan sosyal uygulamaların deneyimlenmesiyle de sağlanabilir (Turnpenny, 2004, s. 300). Burada önemli olan toplumun ihtiyaçları değil, toplumdaki gelen isteklerdir.

1 *Sanat eserlerinin, yaratıldığı dönemden günümüze kadar geçen süre zarfında değişen tarihsel döngüye şahit olduklarını ifade etmek amacıyla "Göçebe" tanımı kullanılmıştır. Sanat eserleri geçmişin yükünü taşıyan göçebelere'dir.

Müzeler görünür olmak isteyen ve bunu başarmak için yardımcı alanlar ile yorumlayıcı sergiler meydana getiren kurumlardır. Müzenin hizmet verdiği kitleleri etkilemek, daha iyi anlamak ve aynı zamanda ziyaretçi tepkilerini ölçebilmek için müze personeli aracılığıyla diyalog grupları oluşturulabilir. Diyalog grupları, buldukları şehir içinde yerel anlamda etkili sanat gruplarının temsilcileri, sanatçılar, vakıf ve derneklerle aylık ya da haftalık toplantılar düzenleyerek neler yapılması gerektiği ile ilgili fikir alışverişinde bulunabilir. Bu durum özellikle nüfus bakımından küçük olan şehirler için daha avantajlı ve kolay uygulanabilecek bir durum olarak değerlendirilebilir. Müzeler bilginin ve tarihin yorumlandığı kurumlardır. Koleksiyonların oluşturulmasında, eğitimciler ve yerel topluluk üyeleriyle tartışılıp görüş alınması; bölgenin tarihi ve orada yaşayan insanlar açısından koleksiyonun temsiliyetinin önemine bakılması, sıradan görülebilecek ama atılması gereken temel adımlardan biridir.

Müzeler farklı etkinlik programlarını kendi bünyesinde yapabileceği gibi başka kurum ve kuruluşların iş birliği ile de gerçekleştirebilir. Bu sayede bünyesine yeni müze severler ekleyebilir. Gerçekleştirilecek bu etkinlikler hibe yoluyla veya sponsor aracılığıyla yapılabileceği gibi gelir getiren faaliyetlerde de bulunularak müzeye ek kazanç sağlanabilir. Hangi etkinliklerin ücretli ya da ücretsiz olacağını müze kendi politikaları doğrultusunda belirler. Mardin Müzesi özelinde değerlendirerek yapılabilecek etkinlikler: sanat festivalleri, yabancı turist açısından oldukça popüler bir mekân olmasından kaynaklı yabancı ziyaretçilere özel günler, rehberli yürüyüş programları, zanaat sergileri – bakırcılık, telkârı-, dans gösterileri, hastane ziyaret programları, özel eğitime muhtaç çocuklara yönelik buluşmalar, tarihsel canlandırmalar, yarışmalar ve daha fazlasını içeren geniş bir alanı kapsayabilir. Ayrıca, müzeler, eserleri daha etkili sunmak için, her bir objenin sahip olduğu tarihi konsept içinde öyküsünü yazılı hale getirebilir, geçmişi açısından ilginç sayılabilecek objelerin hikayelerini halk günlerinde teatral anlamda canlandırılarak birlik ve iletişim ortamı oluşturulabilir. Sonuç olarak, müze sayesinde sahip olunan ve ilişkide bulunan kültürel birikim görünür hale gelir ve temsil imkânı bulur.

Müzeler, sahip oldukları eserleri sergileme yoluyla, tasarlanmış fiziksel ortam içinde ziyaretçinin gizlenmiş bilgiyi deneyimlemesini sağlamaktadır (Dillenburg, 2011, s. 13). Her müze özelinde, müzenin belirlediği hedef doğrultusunda koleksiyonlarını sergileme ve yorumlama yöntemlerini geliştirdiğinde başarıya ulaşması mümkündür. Kendi başına müze, somut ve somut olmayan kültürel mirasın temsil yeri olarak geçmişin bugüne aktarıldığı ayrıcalıklı mekanlardır.

Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.

Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

Peer-review: Externally peer-reviewed.

Declaration of Interests: The author declares that they have no competing interest.

Funding: The author declares that this study had received no financial support.

Kaynaklar

- Aktulum, K. (2020). Kültürel mirasın anlambilimi. *Milli Folklor*, 126, 5–17.
- Ambrose, T., & Paine, C. (2006). *Museum basics: The international handbook (heritage: care – preservation- management)* (2. Baskı). Routledge.
- Artun, A. (2018). *Müze ve modernlik: Tarih sahneleri – sanat müzeleri I* (4. Baskı). İletişim Yayınları.
- Basu, P., & Modest, W. (2015). Museums, heritage and international development: A critical conservation. In *Museum heritage and international development* (pp. 1–32). Routledge Taylor & Francis Group.
- Chen, C.-L. (2007). Museums and the shaping of cultural identities: Visitors' recollections in local museums in Taiwan. In *Museum revolutions* (pp. 173–188). Routledge Taylor & Francis Group.
- Chonn, S. (2004). *History's shadow: Native Americans and historical consciousness in the nineteenth century*. University of Chicago Press.
- Dillenburg, E. (2011). What, if anything, is a museum. *Exhibitionist, Spring*, 30, 8–13.
- Durrans, B. (1992). Behind the scenes: Museums and selective criticism. *Anthropology Today*, 8(4), 11–15. [CrossRef]
- Erdoğan, N. (2014). *Mardin müzesi müze eğitim etkinlikleri*. Mardin Sesi.
- Gilbert, J. (2010). Custodians of the land: Indigenous peoples human rights and cultural integrity. In *Cultural diversity, heritage and human rights* (pp. 31–44). Routledge.
- Harvey, D. C. (2001). Heritage pasts and heritage presents: Temporality, meaning and the scope of heritage studies. *International Journal of Heritage Studies*, 7(4), 319–338. [CrossRef]
- Hudson, K. (1998). The museum refuses to stand still. *Museum International*, 50(1), 43–50. [CrossRef]
- ICOM (2022). ICOM approves a new museum definition. <https://icom.museum/en/news/icom-approves-a-new-museum-definition/>. (Erişim Tarihi: 13.11.2022).
- Johnson, P., & Thomas, B. (1995). Heritage as business. Heritage business and society. In D. T. Herbert (Ed.). *Heritage, tourism and society* (pp. 170–190). London Mansell.
- Korkut, T., & Özbek, G. (2021). Mardin müzesi'nin çağdaş müzecilik anlayışı açısından değerlendirilmesi. *Artuklu Akademi*, 8(1), 157–184. [CrossRef]
- Kültür ve Turizm Bakanlığı. Mardin müze müdürlüğü. <https://kvmgm.ktb.gov.tr/TR-44122/mardin-muze-mudurlugu.html>. Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- Logan, W. (2005). Museums, community, identity and urban heritage. *Queensland Review*, 12(1), 27–35. [CrossRef]
- McClellan, A. (2012). Museum expansion in the twenty-first century: Abu Dhabi. *Journal of Curatorial Studies*, 1(3), 271–293. [CrossRef]
- Özdoğan, M. (2008). *Türk arkeolojisinin sorunları ve koruma politikaları I* (2. Baskı). Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- Styliani, S., Fotis, L., Kostas, K., & Petros, P. (2009). Styliani, Sylaiou ve diğerleri. *Journal of Cultural Heritage*, 10(4), 520–528. [CrossRef]

- Turnpenny, M. (2004). Cultural heritage, an ill-defined concept? A call for joined-up policy. *International Journal of Heritage Studies*, 10(3), 295–307. [\[CrossRef\]](#)
- Türkiye Kültür Portalı. *Mardin müzesi*. <https://www.kulturportali.gov.tr/portal/mardinmuzesi>. Erişim Tarihi: 21.01.2021.
- UNESCO. *Culture and development*. <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/culture-and-development/>[\[CrossRef\]](#) Erişim Tarihi: 17.09.2020.
- UNESCO. *Kültür*. <https://www.unesco.org.tr/Pages/156/13/K%C3%BCit%C3%BCr>. Erişim tarihi: 23.01.2021.
- UNESCO (2008). *Medium-term strategy for 2008–2013 (document 34 C/4)*. UNESCO. https://unesdoc.unesco.org/in/documentViewer.xhtml?v=2.1.196&id=p::usmarcdef_0000149999&file=/in/rest/annotationSVC/DownloadWatermarkedAttachment/attach_import_5edad806-5194-48a3-8463-cd42d0ab47a5%3F_%3D149999eng.pdf&locale=en&multi=true&ark=/ark:/48223/pf0000149999/PDF/149999eng.pdf#%5B%7B%22num%22%3A184%2C%22gen%22%3A0%7D%2C%7B%22name%22%3A%22XYZ%22%7D%2C28%2C870%2Cnull%5D
- World Commission on Culture and Development (WCCD) (1996). *Our creative diversity*. UNESCO Publishing.